

Forfatter: Falster, Christian

Titel: Satirer, 1720-42

Citation: Falster, Christian: "Satirer, 1720-42", i Falster, Christian: *Satirer, 1720-42*, udg. af Aage Schiøttz-Christensen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, C.A. Reitzel, 1982, s. 16. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-falster05-shoot-idm140600520576320/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Satirer, 1720-42

har skrevet. Men det er bemærkelsesværdigt, at graden er højere i den latinske del af forfatterkabet end i den danske.

Romersproget var ikke alene eksklusivt, det var også udviklet som organ for en rigtfacetteret åndskultur, så når han desuden udgav latinske skrifter i Amsterdam, hvorhen den danske censur ikke nåede, kunne meget siges på latin, der ikke kunne siges på dansk.

Derfor kan man i hans *Amoenitates* træffe mangelveturneret passage, der ånder ubekymret frihed. I den discours, hvor han gør rede for sit valg af livsvej (1. part, III, cit. efter Jørgen Olriks oversættelse), fortæller han, at han lod teologien ligge, fordi han skræmtes bort af teologernes indbyrdes hadefuldhed, og i stedet valgte de humane videnskaber, til hvilke han droges af en forunderlig sinders magt: »Jeg derimod lever i Philologiens Rige som i en fri Republique og dømmes frit om humane Sager«.

Men ud over en svæven frem og tilbage mellem en større og mindre grad kom han ikke, hverken på latin eller dansk – og det kan ingen bebrejde ham, thi hvorledes skulle han have båret sig ad med det?

Ingenit nati sumus! Fribårne er vi født! Men efter tidsalderens vilkår kunne fødselsretten kun anes som spire, ikke nydes som frugt.

7.

Medens Hørlberg skyede og i kraft af sit temperament i grunden ringeagtede pædagogens gerning, taler Falster om sin »umættelige lyst til at undervise« (*insatua-*

Skolemanden bliver satiriker 17

bilis docendi cupiditas), og Kornerup bestemmer med rette den lyst som livsnerven i hans væsen.⁴

Om Falster som lærer nøjes hans gamle elever med superlativer uden egentlig karakteristik.

Derimod har han et enkelt sted givet en levende skildring af sig selv som rektor over for – eller imellem – sine disciple. Det sker i den discurs, der har titlen: »Om Fyrstens Myndighed over Borgernes Meninger« (*Amoenitates*, 3. part, IX).

Problemet i titlen fremkommer i forbindelse med vurderingen af en forgænger i satirefaget: den præst Jacob Worm (1642-93), der havde villet forene ideal og virkelighed uden at holde sig inden for en vis grad, hvad der førte til anklage for majestætsforbrydelse. Han blev dømt til at have sit liv forbrudt, men derefter benådet med livsvarig forvisning til Trankebar. Carl S. Petersen skriver smukt om ham i den store litteraturhistorie, men veed også, at det kan vi sagtens gøre nu – »vi, der er så heldige at leve paa den rigtige Side af Holberg«.⁵

Det var anderledes i samtidighedens situation.

En gruppe disciple har samlet sig for at studere Worms skrifter. Da rektoren dukker op »som Tilsynsmand«, er der træk i hans adfærd, der tyder på, at hans fordømmelse af majestætsforbryderen ikke er så absolut, som den burde være.

Ifølge dommen af 1681 skulle Worms skrifter opbrændes ved bøddelen, så rektoren burde altså have rykket dem ud af hænderne på sine disciple for at kaste dem i ilden. Men hvad gør han? Selv beskriver han det således (med min fremhævelse): »Jeg beser

18 *Skolemanden bliver satiriker*

dem, og da de ved første Øjekast vare mig velbekendte, *giver jeg dem tilbage til deres Læsere*, med Tilføjende af, at vor Poët ikkun havde gjort sig slet fortjent af sin Skarpsindighed«. Den tilbagelevering ville en biskop Anchersen have misbilliget som nyt bevis på det, han kaldte rektorens indplantning af »den fordømmelige Ulydigheds Sæd« i disciplene.⁶

Iteller ikke, da de unge tilstår, at de føler sig tiltalt af Worms demaskering af Enevældens misbrug ved embedsbesættelser, nedtordner rektoren dem, men indlader sig tværtimod i venskabelig samtale med dem.

At det ikke er en rektoral monolog, fremgår af, at et medlem af gruppen senere kommer til orde. Da rektoren med behørigt belæg fra klassikerne har fået forklaret, at hvad fyrsten gør, er altid det rigtige (»Sagen hører ej under min Domstol, men det er min Lydighedspligt tavs at samtykke«), tillader en af de unge sig at kalde en sådan ærefrygt »usigelig dum« og har selv en velplaceret ripost fra Plutark: »Kongen er god, men hans venner slemme«.

Over for sit europæiske publikum bærer latinskribenten Falster sig her ad som Pierre Bayle i den berømte »Dictionaire«: han fremmer en mening ved tilsyneladende at bekæmpe den, og ad den vej frelser han sit sind uden at skade sine disciples.

Men i Danmark var en debat som den i discursen forsåvidt forældet, som den forelå forudgrebet i en meget læst satire: »*Dend Uforsvarlige Recommendation*« fra 1722, forfattet af en anonym – d.v.s. Christian Falster. I den kritiserer han forfremmelser og em-

bedsbesættelser ud fra samme standpunkt som disciplene i discursen, ligesom han også sikrer sig ved at lade forstå, at kongen er god, men hans venner slemme.

Den latinske discurs så først lyset i 1732. Men der er ikke noget i vejen for, at Falster kan have haft teksten liggende i mange år – så mange, at discursen får prioritet.

Umiddelbart virker oprinet i discursen som tilskyndelse til satiren, og man ville i så fald have en dokumentation af den organiske forbindelse mellem pædagog og satiredigter.

8.

Medens Holberg blev digter ud af overskuddet i sin natur (den »poetiske Raptus«), måtte Falster hjælpes ind i poesien, og da det sker, knytter han sig til den ved en bevidst viljesakt i forbindelse med den »umættelige lyst til at undervise«, der for ham var det uvilkårliges manifestation.*

Allerede før Ribetiden havde filologen i ham drevet ham til oversættelsen af Ovids *Tristia*, der dog først udkom 1719. Da han var blevet konrektor i Ribe og førstekraft ved skolen, forener filologen sig med pædagogen, og ud fra den dobbelte tilskyndelse fuldfø-

* Udgiveren anvender her og i det følgende, uden idelige henvisninger, resultater og formuleringer fra sin artikel: »I hvornår begyndte Falster sin danske digtning og med hvilket arbejde?« i *Danske Studier* 1981.